

Jos Monballyu, *De jacht op de flaminganten. De strafrechtelijke repressie van de Vlaamsgezinde militairen aan het IJzerfront*, Brugge, De Klaproos, 2010. ISBN 90-5508-109-7

In de funderingsmythe die de Frontbeweging aan de IJzer voor het anti-Belgische Vlaams-nationalisme vormt, neemt het beeld van een strenge repressie van de kant van de legerleiding een prominente plek in. Het Belgische militaire apparaat zou genadeloos opgetreden zijn tegen elke uiting van flamingantisme aan het front, daarbij gebruik makend van het gehele repressieve instrumentarium (administratiefrechtelijk, tuchtrechtelijk en strafrechtelijk) dat ter beschikking stond. Naast de taaltoestanden en de buitenproportionele bloedtol vormde de repressie tegen de flaminganten de derde component van het slachtofferschap van de Vlamingen van de kwaadwillige Belgische overheden dat de basis zou gaan vormen van de IJzermythe. Bij gebrek aan empirisch onderbouwd onderzoek klinkt die derde component van de IJzermythe nog steeds ongetoetst door in het werk van hedendaagse historici die voor het overige nationalistische mythes kritisch benaderen. Zo heeft Luc Vandeweyer het in het lemma 'Frontbeweging' in de *NEVB* in dit verband over 'de regen van harde straffen'. Die vaststelling vormde voor de Kortrijkse rechtshistoricus Jos Monballyu de aanleiding om als eerste de archieven van de militaire gerechtelijke instanties in te duiken met de even eenvoudige als pertinente vraag: klopt het beeld dat tal van militairen aan het IJzerfont wegens flamingantisme strafrechtelijk vervolgd werden?

Monballyu beperkt zich dus expliciet tot de strafrechtelijke sancties die militairen wegens flamingantisme opgelegd werden en laat de vermoedelijk veel vaker voorkomende administratiefrechtelijke en tuchtrechtelijke sancties buiten beschouwing. Die keuze heeft het voordeel van de duidelijkheid, maar brengt natuurlijk slechts een beperkt spectrum van de sanctiemechanismen in het leger in kaart. Wel betreft het de zwaarste vorm van sanctionering: als er inderdaad sprake was van een 'jacht op de flaminganten', moet die dan ook in de archieven van de militaire rechtbanken terug te vinden zijn.

De auteur verdient hulde voor de ijver waarmee hij de zaken van vervolgte flaminganten in die omvangrijke bronnenreeksen daadwerkelijk heeft opgesnord. Het is jammer dat Montballyu niet aangeeft hoe hij bij de identificatie van de vervolgte flaminganten te werk is gegaan. Het lijkt er (cf. blz. 17) op dat hij vertrokken is van lijsten die tijdens en na de oorlog door Vlaams-nationalisten om propagandistische redenen gepubliceerd werden. Tegen die methode is weinig in te brengen (aangezien die publicisten er alle belang bij hadden zoveel mogelijk vervolgingen wegens flamingantisme bekend te maken), maar had geëxpliciteerd moeten worden.

Na een korte contextualisering worden in een twintigtal hoofdstukjes de geselecteerde strafrechtelijke vervolgingen in chronologische volgorde gereconstrueerd. Als rechtshistoricus analyseert hij nauwgezet welke vervolgingspistes daarbij gevolgd werden. Voor het overige bestaan deze hoofdstukjes uit een reeks feitelijke schetsen van de opeenvolgende, individuele zaken, wat een (te) lange adem van de lezer vergt. Een elegantere compositie, met loslating van de ambitie elke zaak omstandig uit te doeken te doen, had de leesbaarheid sterk bevorderd.

Lof is dan weer op zijn plaats voor de bondige, krachtige conclusies die Monballyu op het einde van zijn omstandige reconstructie weet te formuleren. Hij geeft niet alleen op welke rechtsgronden de betrokken flaminganten vervolgd werden, maar vooral besluit hij dat het beeld van de 'jacht op de flaminganten' aan de IJzer op weinig gestoeld is: 'Het is een mythe dat de Vlamingen die hun taal verdedigden aan het IJzerfront keihard door de Franstalige krijgsgerechten werden aangepakt' (blz.

190). De auteur geeft aan dat wegens die relatief coulante strafrechtelijke sanctionering Vlaams-nationalistische propagandisten noodgedwongen hun toevlucht moesten nemen tot het verhaal van de tien administratief gestrafte houthakkers aan de Orne, om toch een aantal martelaars van de repressie aan de IJzer te kunnen creëren. Eerder had Luc Vandeweyer in WT ook op dat propagandistische gebruik gewezen. De enige flamingant die het strafrechtelijk echt zwaar te verduren kreeg, Antoon Pira, was voor nationalistisch martelaarschap op ideologische gronden ongeschikt, want links en opstandig.

De strafrechtelijke vervolgingen en bestraffingen van flamingantisme bleken dus beperkt in tijd, aantal en strafmaat. Er werden als gevolg van klachten vanuit de legerorganisatie wel onderzoeksdaten gesteld, maar de daadwerkelijke repressie bleef relatief beperkt. De intentie om op te treden mocht binnen het leger dan wel degelijk bestaan, maar de krijgsgerechten gingen duidelijk op de rem staan. De vaststellingen van Monballyu verbreden de draagwijdte van de eerdere conclusie van Stanislas Horvat (*De vervolging van militairrechtelijke delicten tijdens Wereldoorlog I. De werking van het Belgisch krijgsgerecht*, VUBPRESS, 2009) dat de archieven van het Krijgshof weinig arresten bevatten die verband houden met de taalkwestie. Horvat formuleert hierbij de hypothese dat wellicht vooral tuchtrechtelijke en administratiefrechtelijke sanctiemechanismen (bijvoorbeeld overplaatsingen en inhouden van soldij) gehanteerd werden om flamingante 'ordeverstoorders' tot de orde te roepen. Tom Simoens' recente onderzoek over conflictregulering in het Belgisch leger (*Het gezag onder vuur. Over de conflicten tussen soldaten en hun oversten tijdens de Eerste Wereldoorlog*, De Klaproos, ter perse) geeft alvast aan dat de taalkwestie aan het IJzerfront ook bij de tuchtrechtelijke en administratiefrechtelijke sanctionering slechts zelden een rol speelde.

Al dat onderzoek dat sinds het toegankelijk worden van de archieven van het militaire gerecht uitgevoerd is, lijkt dus in dezelfde richting te gaan: van een 'jacht op de flaminganten' aan het IJzerfront was bezwaarlijk sprake. Dat stelt een nieuw probleem waarvoor ook Monballyu in zijn algemeen besluit geen antwoord formuleert: hoe valt te verklaren dat de Belgische militaire overheden (zeker in vergelijking met andere Europese legers) relatief coulant optraden tegen potentiële dissidenten in de eigen rangen? Die vraag is des pertinenter aangezien de legerleiding goed op de hoogte was van de identiteit en de activiteiten van de betrokken groepen: de Frontbeweging kan zeker niet 'geheim' genoemd worden, ook niet toen zij clandestien begon te opereren. Welke invloeden in de relatie leger-krijgsgerecht leidden ertoe dat de horde tussen informatievergaring en vervolging ogenschijnlijk hoog bleef? Speelde de druk van de katholieke politieke wereld die de flaminganten aan de IJzer (met wie ze tot op het hoogste niveau contacten onderhielden) niet nodeloos (verder) van zich wou vervreemden, een rol. De interventie in januari 1918 van minister van Justitie Carton de Wiart bij het krijgsauditoraat om niet al te streng op te treden in een zaak tegen opstandige flaminganten, is alvast een indicatie in die richting. Of zagen de hoogste militaire overheden (met inbegrip van koning Albert) de rapporten van de veiligheidsdiensten ten spijt de Frontbeweging als een beheersbaar probleem dat niet tot harde repressie noopte?